

Een 'Incredible' verhaal

Adoptie moederloos veulen

PRAKTIJK

YVONNE BUIJS

Het veulenseizoen gaat bijna weer van start, voor de fokker in hart en nieren de mooiste periode van het jaar. Helaas volgt niet altijd een goede afloop waardoor een veulen er alleen voor kan komen te staan. Dit overkwam Edwin Lammerse en Marieke van Veen. Hun veulen Incredible werd echter geholpen door de Universiteitskliniek voor Paarden in Utrecht. Dr. Marta de Ruijter-Villani van de universiteitskliniek vertelt in dit artikel over een relatief onbekende methode, waarbij er melkafgifte en moederlijk gedrag wordt opgewekt bij een andere merrie. Een oplossing waar zowel een moederloos veulen als u als fokker baat bij kan hebben.

TEKST: ALINE VAN DER WAAIJ • BEELD: FAMILIE LAMMERSE/VAN VEEN E.A.

De dagen worden langer en fokkers kijken in spanning uit naar de geboorte van hun veulen(s). Zo ook voorzitter KWPN Noord-Holland Edwin Lammerse en zijn vriendin Marieke van Veen. Begin mei 2013 bracht hun twintigjarige merrie Lique (elite preferent prestatie sprt-dr van Frühling) een kerngezond hengstveulen van Charmeur ter wereld. De bevalling leek voorspoedig te lopen, maar nam al snel een andere wending. Marieke van Veen vertelt: “Onze merrie Lique beviel vorig jaar van haar tiende veulen. Alles leek goed te gaan, net als voorgaande jaren. Wat ons wel opviel, was dat de merrie bijna niet ging liggen om te rusten. Op de camera zagen we dat zij het veulen continu liet drinken. Voorgaande jaren nam Lique wel haar rust, maar nu was het veulen bijna de hele nacht en ook de ochtend erop aan de uier te vinden. Toen wij de volgende dag aan het begin van de middag weer bij moeder en veulen gingen kijken, lag de merrie in de stal met een plas bloed. Ze bleef bloed uitpersen, ook toen we haar in de benen hielpen. Uiteraard kwam de dierenarts met grote spoed en constateerde een scheur in de vaginawand. Er was echter nog hoop voor ons, we konden direct bij de Universiteitskliniek voor Paarden (UKP) in Utrecht terecht. Hier zou het team ons opwachten om Lique direct te opereren. Bij aankomst in Utrecht bleek onze merrie inmiddels al te zijn overleden in de trailer. Het is verschrikkelijk om zo afscheid te moeten nemen van je merrie, zeker aangezien Edwin haar al zeventien jaar in zijn bezit had. Tegelijkertijd hadden we nu ook een moederloos veulen. In Utrecht werden we gelukkig goed ontvangen en er werd meegedacht over een oplossing voor dit veulen. Allereerst hebben ze de veulencentrale gebeld, maar er was op dat moment geen geschikte pleegmoeder beschikbaar. Het team van de kliniek in Utrecht droeg toen een andere oplossing aan, eentje waarvan wij niet eens wisten dat het mogelijk was. Ze stelden voor bij een andere merrie melkgift op te wekken en de pleegmerrie en veulen zo te socialiseren dat de merrie het veulen als eigen aannam en andersom. Edwin besloot toen het veulen op de kliniek achter te laten om de volgende dag een pleegmoeder te brengen. Gelukkig had Lique haar veulen zoveel laten drinken, dat hij voldoende biest binnen had gekregen. Op de

kliniek werd het veulen natuurlijk meteen onderzocht. De bloedwaardes waren goed en hij woog met zijn 64 kilo meer dan een regulier veulen van een dag oud. Bovendien was hij erg snel en dronk hij de kunstmelk direct uit een bakje. De wil om te leven was er dus.”

Incredible

Marieke vervolgt: “Toen wij thuis aankwamen, diende het volgende probleem zich aan; welke merrie zouden wij inzetten als pleegmoeder? Al onze merries liepen op dat moment in de sport, waren te jong of hadden of verwachtten zelf een veulen. Ik overwoog al een merrie uit de sport te halen, tot wij geweldige hulp kregen aangeboden. Een pensionklant had twee paarden bij ons op stal staan, waaronder één merrie die op dat moment nergens voor werd gebruikt. De merrie, genaamd Monalinda (v.Hendo, red.), mochten wij lenen en hebben wij de volgende dag naar Utrecht gebracht. Monalinda werd in een box tegenover het veulen gezet. Beide partijen waren direct in elkaar geïnteresseerd, een goed begin! De merrie werd direct aan de medicijnen gezet en het team is toen de hele procedure begonnen. Hormonen zorgden ervoor dat de merrie melk begon te produceren en na een met hormonen gesimuleerde bevalling – wat moederlijk gedrag bij de merrie zou moeten opwekken – werd het veulen telkens voor korte periodes bij de merrie gezet.

De socialisatie tussen hen verliep buitengewoon goed en de twee werden zelfs een dag eerder dan gepland permanent bij elkaar gezet.” Een week na de geboorte van het veulen mocht het paar al mee naar huis. De merrie diende nog wel melkafgifte stimulerende medicatie te ontvangen en het veulen had nog enkele weken behoefte aan kunstmelk naast de melk van de merrie. “De melk hebben we niet met de hand gegeven, maar via een bakje dat we in een beugel aan de muur hingen. De kunstmelk konden we steeds meer afbouwen en pleegmoeder en veulen liepen lekker dag en nacht in de wei. Toen het veulen oud genoeg was, hebben we hem afgespeend. Hij loopt nu in de koppel en je ziet geen verschil met leeftijdsgenoten. Het overlijden van de merrie was een nare gebeurtenis, maar met een geweldige afloop waarvan wij niet wisten dat het kon. Het veulen heeft daarom de naam Incredible gekregen, omdat het ongelooflijk is dat het zo heeft moeten gaan,” besluit Marieke van Veen.

ONDERZOEK

Dr. Marta de Ruijter-Villani is werkzaam als specialist bij de afdeling Voortplanting van de Universiteitskliniek voor Paarden in Utrecht. Als teamleider van de discipline Voortplanting ligt haar grootste interesse op het gebied van vruchtbaarheid (problemen bij zowel hengsten als merries en doet ze onderzoek naar de oorzaken van embryonale sterfte in het vroege stadium van de dracht. De Ruijter-Villani behaalde in 2006 haar doctoraat aan de Universiteit van Milaan en is zowel Nederlands specialist Voortplanting bij de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde (KNMvD) als ook Europees specialist in het European College of Animal Reproduction (ECAR).

Incredible kon na korte tijd met zijn surrogaatmoeder in de wei. De merrie had zelf nooit een veulen gehad, maar door deze nieuwe techniek kon het veulen een groot gedeelte van de melk bij haar drinken.

Pleegmerrie

Marta de Ruijter-Villani is werkzaam bij de UKP. Als teamleider ving zij het veulen van Edwin en Marieke op en begeleidde zij het hele proces. De Ruijter-Villani is gespecialiseerd in voortplanting bij paarden en legt uit hoe het hele proces in zijn werk gaat. “Wanneer een merrie te overlijden komt naar aanleiding van de geboorte, is dit meestal binnen de eerste levensweek van het veulen. Vaak heeft het veulen dan zijn biest al binnen. De biest is erg belangrijk en zit vol afweerstoffen, waaronder antilichamen, die een veulen hard nodig heeft. Op de kliniek controleren wij het veulen altijd via een algemeen onderzoek en bloedonderzoek. Wanneer de bloedwaardes niet goed zijn, kunnen we via een transfusie bloedplasma toedienen aan het veulen”, aldus De Ruijter-Villani. Met de biest alleen is een veulen er echter nog lang niet; het heeft de eerste drie maanden van zijn leven melk nodig. Bovendien heeft het veulen ook behoefte aan een moeder. De pleegmerrie moet wel aan enkele eisen voldoen: “Een potentiële pleegmoeder mag niet te groot en niet te klein zijn en het liefst ook niet te oud. Daarnaast moet zij minstens één veulen succesvol hebben gebaard en opgevoed. De merrie moet beschikken over een zachtzinnig karakter en te boek staan als goede moeder. Wanneer een merrie direct al interesse toont in het veulen, zijn er meestal weinig problemen. Een merrie die agressief is tegen mensen en/of veulens is uiteraard geen optie. Bovendien is het belangrijk dat de merrie in cyclus is. Mocht dit laatste niet het geval zijn, kunnen hormonen toegediend worden om de uier gevoelig te krijgen voor verdere behandeling.”

Protocol

De Ruijter-Villani vervolgt: “Het is belangrijk om alles uit te voeren volgens een protocol dat we hebben opgezet. Zo moeten de merrie en het veulen allebei in een rustige box staan van waaruit zij elkaar kunnen zien. Eerst dienen we bij de merrie dagenlang het hormoon dopamine-antagonist via voeding toe. Dit hormoon laat de uier ontwikkelen en stimuleert de melkproductie. Op de vierde dag van het protocol krijgt de merrie een zeer hoge dosis van een prostaglandine analoog toegediend. Dit middel stimuleert de afgifte van oxytocine (piton) in de hersenen precies als bij een bevalling gebeurt. Zo wordt moederlijk gedrag bij de pleegmoeder opgewekt. Vanuit zowel de humane geneeskunde en proeven bij schapen en geiten is bekend dat oxytocine cruciaal is voor moederlijk gedrag en de moeder-kind binding stimuleert. Na enkele minuten introduceren we het veulen bij de merrie. Bij de introductie van het veulen bij de pleegmerrie, moet er minstens één iemand de merrie vasthouden en één à twee mensen het veulen. Gedurende 24 uur wordt het veulen om de twee uur tien minuten lang bij de merrie in de stal geplaatst.” Hierbij benadrukt dr. De Ruijter-Villani dat dit altijd onder toezien oog dient te gebeuren. “Wanneer nodig kan de merrie dan bijvoorbeeld een beetje verdoofd worden of kan zij een praam op krijgen. Het veulen begeleiden we naar de uier zodat het daar kan drinken. Om het veulen hongerig te houden naar de uier, krijgt het pas daarna zijn bakje melk. Afhankelijk van de reactie van de merrie, kunnen pleegmoeder en veulen binnen twee tot vier dagen samen in één box. Ze hebben minimaal drie à vier dagen nodig om binding te krijgen, daarna is het allemaal minder intensief en mogen ze met de eigenaar naar huis. Al met al betekent dit dat het veulen en de pleegmerrie hier zo’n tien dagen verblijven. Met het gebruik van de prostaglandine analoog is vaak al gelijk duidelijk of de merrie het veulen wel of niet zal accepteren. Dit gaat heel vaak goed, maar is niet helemaal zonder risico. Een enkele keer kan een beoogde pleegmerrie onverwacht toch flink uithalen en het veulen (ernstig) beschadigen.”

Nazorg

“De melkproductie heeft een tijdje nodig om op gang te komen, ongeveer twee weken na het introduceren van het veulen bij de merrie is de

melkproductie op haar hoogste punt. Tot die tijd moet je het veulen dus poedermelk ernaast bijvoeren. Er is echter een kans aanwezig dat de melkproductie niet op hetzelfde niveau komt als wanneer zij echt een veulen had gebaard, dit betekent dat de eigenaar ongeveer twee keer daags het veulen kunstmelk erbij moet blijven geven. Hierbij kan de eigenaar de richtlijnen voor veulenmelk aanhouden, zoals de fabrikant die voorschrijft. Het veulen zal zelf aangeven wanneer het er geen behoefte meer aan heeft. Bij voorkeur wordt de melk in een bakje gegeven terwijl het veulen in dezelfde stal als de merrie staat”, legt De Ruijter-Villani uit.

Vermenselijken

De Ruijter-Villani is van mening dat het opwekken van melk bij een pleegmerrie grote voordelen met zich mee brengt: “De belangrijkste reden om hiervoor te kiezen, zijn de voordelen voor het moederloos veulen. Het veulen kan nu drinken wanneer het wil en dit is sowieso vaker dan wanneer de eigenaar hem een bakje kunstmelk kan geven. Daarnaast is echte melk van een merrie toch altijd beter dan de poedermelk die wij kennen. De voeding van het veulen is dus in alle aspecten beter gebalanceerd. Door het gebruik van een pleegmoeder ontwikkelt het veulen zich ook veel beter qua gedrag en sociaal omgaan met andere paarden. Doordat het veulen zich nu hecht aan de pleegmoeder en minder vaak in contact hoeft te komen met mensen, zal het ook minder vermenselijken. Dit laatste fenomeen veroorzaakt doorgaans veel gedragsproblemen bij andere moederloze veulens, al dan niet op latere leeftijd. Tenslotte is dit hele proces voor de eigenaar veel minder intensief. De eerste tien dagen vraagt natuurlijk veel werk, maar daar hebben wij op de kliniek de mensen voor. Na deze beginperiode behoeven pleegmerrie en veulen vrijwel geen extra werk ten opzichte van een ‘normaal’ merrie met veulen.”

Kostenplaatje

“Wanneer een fokker niet zelf over een pleegmoeder beschikt, is dit de grootste kostenpost. De kliniek heeft meerdere merries beschikbaar waar een eigenaar gebruik van kan maken. Je betaalt dan 1.250 euro voor de merrie en daar komt 1.200 euro bovenop als borg. Wanneer de merrie weer wordt teruggebracht, wordt deze borg weer teruggestort. Er zijn echter ook veel

eigenaren die zelf nog een merrie over hebben op stal of van kennissen, in dat geval betaal je alleen de kosten voor de medicijnen en het begeleiden van moeder en veulen in de kliniek. De onkosten voor het begeleiden van de pleegmoeder met veulen betreffen ongeveer 250 euro, de kosten voor alle medicatie, waaronder de hormonen, komen uit op een bedrag rond de 130 euro en de kosten voor de staldagen voor merrie en veulen zijn ongeveer 30 euro per dag. Boven op beide bedragen wordt nog wel BTW verrekend”, aldus De Ruijter-Villani.

Capaciteit voor meer veulens

Het team van voortplanting van de UKP merkt op dat deze oplossing voor moederloze veulens nog niet erg bekend is onder fokkers. Marta de Ruijter-Villani noemt dit jammer: “In principe is het proces helemaal niet moeilijk, veel dierenartsen zouden dit kunnen doen. Daarbij moet wel gezegd worden dat de eerste dagen, en vooral de dag waarop merrie en veulen voor het eerst bij elkaar worden gebracht, heel erg intensief zijn en daar heb je veel en vlugge handen voor nodig. Hiervan zijn in Utrecht genoeg aanwezig, wat betekent dat onze kliniek bij uitstek geschikt is voor dit werk. Daarnaast hebben wij zoals gezegd ook potentiële pleegmoeders staan, waarvan wij weten dat zij hun taak goed zullen vervullen. Vorig jaar hebben wij op deze manier vijf veulens kunnen helpen, maar we hebben capaciteit voor veel meer weesveulens zoals Incredible.” ●

Het veulen moet vaak wel wat worden bijgevoerd, dit kan het beste door middel van een klein bakje in de stal.

